

Voorrede p. V schrijft: »Die Tonsetzer wollen ihren grossen aussermusikalischen IdeenReichthum *in die Musik hineintragen*.» Men behoeft slechts Wagners uiteenzetting van beginselen en zijn program van de *Kunst der Zukunft* te lezen, om zich te overtuigen, dat ik niet te sterk sprak. Cf. WAGNER, o. l. p. 9, en p. 183 v.v. Vooral zoo men Mozart met de beide genoemde maestro's vergelijkt, spreekt het verschil sterk. Zie AL. OULIBICHEFF, *Mozart's Leben*, Stuttgart, 1847. Vooral de inleiding, en zijn analyse van de Don Juan. III. p. 85 v.v. Zelfs SCHOPENHAUER, *Die Welt als Wille und Vorstellung*, Lpz. 1891. II. p. 512 v.v., protesteert in zijn schets *Zur metaphysik der Musik*, ten ernstigste tegen deze amalgameering. Zoo zegt hij p. 512: »So gewisz die Musik, weit entfernt eine blosze Nachhülfe der Poesie zu sein, eine selbstständige Kunt, ja die mächtigste unter allen ist und daher ihre Zwecke ganz aus eigenen Mitteln erreicht; so gewisz bedarf sie nicht der Worte des Gesanges, oder der Handlung einer Oper. Die Musik als solche kennt allein die Töne, nicht aber die Ursachen, welche diese hervorbringen. Demnach ist für sie auch die *vox humana* ursprünglich und wesentlich nichts Anderers, als ein modificirter Ton, eben wie der eines Instruments, und hat, wie jeder andere, die eigenthümlichen Vortheile und Nachtheile, welche eine Folge des ihn hervorbringenden Instruments sind.»

106) Er stond letterlijk in de *N. Rott. Cour.* van 25 September 1892, Eerste blad A: »De fraaie orang-outang, die gedurende eenige maanden tot de merkwaardigheden van onze Diergaarde behoorde, is *overleden*.» Zelfs de *Amsterdammer* veranderde dit in *gestorven*.

107) Gelijk men weet, maakt Dr. Garner hier studie van, en hij doet het op vernuftige wijze. Alleen maar hij schijnt geen flauw begrip te hebben van wat een *taal* is, en in de meening te verkeeren, dat de signalen van een trompet of stoomfluit, en in het algemeen, alle klanken die iets in het geheugen terugroepen of op een bepaald object doelen, reeds als *woorden* zijn op te vatten, en wel als woorden die een *taal* vormen.

108) Dit is letterlijk zoo beweerd door HAECKEL, *Natürliche Schöpfungsgeschichte*, Berlin 1875. Zie Eng. vertal. Vol. I, p. 22, 3.

109) Dezelfde energie waarmee de anti-christelijke neiging onzer eeuw zich tegen al datgene keert, waardoor het Christelijke iets anders dan het natuurlijke wil wezen, openbaart zich ook in den afkeer tegen de Theologie. »Die neuere Philosophie — Feuerbach komt er openlijk voor uit — ist die Auflösung der Theologie, nicht nur in der Vernunft, sondern auch im Herzen, kurz im ganzen wirklichen Wesen des Menschen.« FEUERBACH, *Grunds. der Philosophie der Zukunft*, § 53.